

Наслеђе натприродног у стрипу „Дилан Дог“

Апстракт: *Рад се бави елементима нематеријалне културне баштине и њеним представљањем у стрипу „Дилан Дог“. Као пример узет је мотив вампира чија се генеза прати кроз историју и медије. Такође, овај елемент натприродног тражи се у домаћем наслеђу, митовима и легендама са простора бивше СФРЈ, чиме се покушава објаснити популарност овог стрипа на тим просторима као последица препознатог наслеђа. Анализирају се и механизми наслеђивања, крајњи производ дуге генезе мотива, као и разлози коришћења нематеријалне културне баштине натприродног и начини њене презентације.*

Кључне речи: *Нематеријална културна баштина, стрип, „Дилан Дог“, мит, неомит, вампир, препознато наслеђе*

Дилан Дог – истраживач натприродног

„Дилан Дог“ је италијански стрип настао 1986. године, аутора Тицијана Склавија. Базу стрипа чини изузетно брижљиво изграђен лик главног јунака, а радња се дешава у Лондону у садашњости. Он је шармантни неоромантик, антихерој у суштини, препун слабости и фобија, мрачне прошлости и непознатог детињства. Оно што издваја овог лика од осталих стрип јунака је управо другачији приступ у изградњи концепта стрипа и самог актера. Дилан Дог је детектив, тачније истраживач натприродног, његов циљ су несвакидашњи и класичним методама нерешиви случајеви. Већина епизода почиње тако што у његов живописни стан долази клијент и Дилан са неверицом и цинизмом започиње рад на случају. Антихерој коме није јасно много тога у вези са самим собом ту ускаче у борбу против сила и бића, која за већину људи не постоје. Можда је лепота овог стрипа што релативизује стварност и концепт јунака. Умногосте је то слика самог аутора јунака и стрипа, човека о коме се у анализи „Дилан Дога“ обраћа много пажње, који, опседнут општим местима у психологији, пласира једног управо таквог јунака, дајући му и аутобиографске црте, произведвши тиме романтичног антихероја подложног идентификацији публике.

Натприродно као елемент „Дилан Дога“

Како је домен овог истраживача оно натприродно, Дилан је осуђен да се среће са разним идејама и творевинама људског ума у историји човечанства, те у опусу стрипа срећемо колекцију продуката вековног веровања у натприродно. Разни демони, појаве, магија, све оно што човек није успео да објасни, сва бића која су настала као последица страха, као претња или регулатива понашања, сценаристи су поставили наспрам овог јунака. Дилан у својој каријери оперише са прехришћанским демонима, вампирима, вештицама, вилама, гоблинима, разним мутантима, вукодлацима, вуду наслеђем зомбија, свиме оним што данас, без обзира на основно порекло, можемо сматрати синонимом за натприродно. Но, сви су ти мотиви ту где су сада, у једном актуелном стрипу, прошли кроз дуг процес транзиције и формирања, како би од основног места настанка специфичног веровања, легенде о сваком од ових бића, дошли до светски препознатљиве идеје као елемента натприродног.

Нематеријална баштина натприродног и њено чување у „Дилан Догу“

Нематеријална културна баштина је пракса, презентација, изражавање, као и удружена знања и неопходне вештине, које заједнице, групе и у неким случајевима појединци препознају као део своје културне баштине. Нематеријална баштина, дакле, подразумева наслеђе људског духа, разне митове и легенде, усмена предања која су током дугог времена коришћења у људској култури свакако добила и материјалне представе. Када говоримо о наслеђу натприродног, оно је одувек било пријемчиво, што због страха од необјашњивог, што због фасцинације њиме, те су многе легенде о оваквим појавама или бићима биле погодне за материјализовање кроз разне медије уметности.

У опусу „Дилан Дога“, креатор стрипа и сви каснији сценаристи прихватили су се важног задатка. Како је мотив натприродног важан елемент концепта стрипа, велика пажња је била посвећена доследним представљањем овог феномена. Неки сценаристи су у томе успели више, неки мање. Како год, овде се, наиме, оперише са културном баштином схваћеном и модификованом тако да читаоцу буде пријемчива и схватљива.

Коришћење неомита, Клод Леви-Строс (Claude Lévi Strauss)

У третирању натприродног, његовим представама у стрипу, заправо се оперише са митовима и тиме ствара нова творевина или неомит. Како се у „Дилан Догу“ мешају митови разних култура, које ни времен-

ски ни географски често не можемо повезати, а, опет, не можемо се повести теоријом о прамиту, чињеница је да је у третирању мита дошло до *бриколирања*, по Леви-Стросовој теорији. Наиме, то је процес у коме се услед нарасле потребе за неким митом, сходно друштву и културној клими којој је он потребан, неомит створио коришћењем већ постојећих модела. Ако се неки познати мит анализом разложи на своје чиниоце, добија се skupина митема. Оне се обрађују у култури како би одговориле на савремену културну климу и произвеле неомит који боље егзистира у датом времену и простору.¹ Тако се и у натприродним елементима овог стрипа сусрећу неомитске конструкције спремне да кореспондирају са временом и местом дешавања радње, тачније садашњошћу, у актуелном друштву, са актуелним потребама.

Популарност у СФРЈ, проблем препознатог наслеђа

Поред баратања са светским наслеђем на тему натприродног у опусу „Дилан Дога“, сем зомбија, истичу се још вампири и вукодлаци који су се издвојили као најпогоднији за серијал. Ова бића, поред својих основних карактеристика, модификована су тако да се ускладе са концептом самог стрипа, са поетиком главног јунака и да одговоре на идејни космос Тицијана Склавија.

Овде су чудовишта често приказана у контексту људског зла, или као метафора оних који су одбачени, што је продукт уметности XX века. Но, у третирању ових бића модификован је изворни мит, чије порекло треба тражити растављањем на митеме. Ако узмемо искључиво мотив вампира и третирамо га на овај начин, незаобилазан је аспект порекла самог мита, односно културне баштине из које потиче. Јер, ако занемаримо архетипске концепте оног што данас називамо вампиром, ипак корене морамо тражити у словенској митологији, посебно у веровањима Јужних Словена.

Идеја да је популарности овог серијала у СФРЈ допринело препознавање домаћег наслеђа, на први поглед делује неосновано, јер су и представе и концепт овог натприродног бића вишеслојне и под утицајем покултурних елемената. Ипак, ни оне нису настале саме од себе, већ поменути бриколирањем основних митова, те и сценаристи „Долан Дога“, иако несвесно, комуницирају са митемама које у већини вуку корене из јужнословенског наслеђа. Чињеница је и то да, колико год звучало невероватно, веровање у вампире на овим просторима и даље егзистира и могуће је да је управо та веза макар делом допринела овдашњој популарности серијала која још увек траје.

¹ Иван Ковачевић, *Мит и уметност* (Београд: Српски генеалошки центар 2006), 28, 29.

Елементи натприродног

Кратка генеза вампира

Мотив вампира среће се од давних времена и у различитим културама. Стар је готово колико и људско мишљење и његове прапочетке можемо тражити у најједноставнијем концепту архидемона опасног по човекову егзистенцију. Трајање овог мотива свакако је било изложено променама, и кроз различите епохе и територије употребе мита било условљено датим социјалним потребама друштва у коме је мит егзистирао и даље егзистира.

Демон крвопија је само једна од еманација архидемона и функционално је сведен на једну типичну демонску радњу, одузимање људског живота исисавањем крви.² Важне одлике овог негативног принципа, а заједничке за све следеће конструкције у различитом времену и простору су следеће: вампир је принцип зла, својим постојањем и деловањем он је опасан по човека. Храни се крвљу и/или људским месом и тиме жртви одузима животну снагу. Креће се ноћу, доба дана које је у различитим културама утврђено за мизансцен деловања злих сила.

За идеју мрака, као подлогу за деловање вампира, везан је хтонски, мрачни подземни принцип, а петао, као животиња која је један од териоморфних атрибута бога подземља, а уједно и граничар два света, симболично их, својим оглашавањем, дели.

Такође, вампир је неодвојив од сексуалних конотација, услед неизбежне везе Ероса и Танатоса. Томе доприноси и представа о одвојености душе и тела, где се вампир јавља као чисто телесни принцип, а тиме нераскидиво везан са представама о сексу. Такође, ту је и моменат исисавања животне енергије путем пенетрације у тело оног другог, еквивалентно хришћанској идеји да полни однос (пречест и без циља у репродукцији) доводи до исцрпљења организма и слабљења различитих животних функција, до коначне пропасти.

Вампир, за сад схваћен генерално, са основним карактеристикама, може бити и мушког и женског рода. Касније, у даљој разради овог мотива кроз митове, веровања и уметности, ова, наизглед, демократичност добиће различите основе за изградњу концепта и представе мушког или женског демона.

² Ана Радин, *Мотив вампира у миту и књижевности* (Београд: Просвета, 1996), 22.

Словенски вампир

Кад је реч о пореклу изворног мита о овом бићу „...претпоставља се да су у вампира Стари Словени веровали још пре него што су се раселили, а да су затим веровања која постоје на нашем простору настала мешањем са веома развијеним религијским комплексом везаним за смрт код староседелаца Балкана“.³ Да је веровање у вампире на Балкану било веома распрострањено и јако, сведоче и каснији писани документи, како о извесним забранама које се односе на третирање наводних вампира, тако и описа појединачних случајева вампиризма.

Управо тај „словенски вампир“ постаће база која ће се делити на митеме и модификовати до жељене представе, јер у његовој представи као и концепту бића, налазимо на основе за даљу генезу.

Вампир се постаје најчешће после смрти, ретко за живота, али то се може десити услед контакта са вампирском крвљу. „Поштен човјек не може се повампирити, већ се вампири само онај ко је грешан.“⁴ Постоје ритуали који превентивно спречавају повампирење и често су веома брутални. Сам изглед вампира у веровању Јужних Словена је следећи: вампир може бити оба пола, великог је раста, тело му је као мешина (коју зли дух надува), црвене је боје због крви, или црне због хтонских елемената. Вампиру су изражене очи и зуби, којима напада жртву и сиса јој крв.

Загнут је плаштом у коме је његова моћ. Традиција плашта, покрора, опет је уско везана за многа хтонска божанства (Хермес, Водан).⁵ Еротски нагон код вампира је такође веома изражен, што је карактеристично за демоне подземља. Он жртву напада сисањем, или у случају женског демона јахањем, што су јасне сексуалне конотације.

Вампир се убија у току дана ископавањем из гроба и пробадањем глоговим коцем, кувањем срца у вино или спаљивањем целог тела; такође, штете му хришћанска обележја. Њега лако препознају тзв. вампировићи (вампирова деца зачета у његовим походима женама), односно особе са којима је демон у посебној вези.

Петар Благојевић и даља генеза, уплив у Европу

За званичан уплив термина вампир, као и његових основних карактеристика узима се година 1725, када је један случај од многих доку-

³ Лидија Радуловић, „Вампир: осујећени митски предак и симбол осујећеног мушког сексуалног потенцијала,“ у: *Етноантрополошки проблеми 1*, 182 (Београд, 2006).

⁴ Тихомир Ђорђевић, „Вампир и друга бића у нашем народном веровању и предању,“ у: *Српски етнографски зборник, књига LXVI*, 19 (Београд 1953).

⁵ Радин, *Мотив вампира у миту и књижевности*, 22.

ментован и послат у Беч. Реч је о Петру Благојевићу из села Кисилева. Јер, иако су разна друштва имала своје варијанте крвожедног демона, чини се да ниједан није био оволико одређен и по иконографији издиференциран; у сваком случају, био је актуелан. Управо овај случај обезбедио је уплив вампира у Европу а касније Америку, и постао база за све потоње модификације.

На почетку свог ширења, вампир је наишао на више него плодно тле у књижевности готик жанра који, почевши од дела „Замак Отранто“ (The Castle of Otranto) Хораса Волпола (Horace Walpole), добија на популарности у Европи XVIII века.⁶ Међутим, на „експлозију“ вампирског поджанра чекаће се наредно столеће. У Полидоријевој (John William Polidori) приповеци „Вампир“ (The Vampire) из 1819. године јунак приче је Лорд Рутвен (Lord Rutwen), човек који још за живота носи нешто мртвачко у себи, но, он је лепа изгледа. После смрти Лорд оживљава и потом нестаје задовољивши се својим жртвама.⁷ Следи Хофманова (E. T. A. Hoffmann) новела „Vampirismus“, која осликава вампирову могућност кретања у заједници живих. Ипак, дело из 1871. године, „Кармила“ (Carmilla) Џ. С. ле Фануа (J.S. le Fanu), поставља и ближе одређује мотив женског вампира, који ни у јужнословенској митологији није био занемарен.

Домаћа књижевност

Ни домаћа књижевност није остала дужна овом поджанру. У српској литератури Милован Глишић представља сеоског вампира који ће књижевној публици представити овај народни мотив кроз други медиј. Лик вампира Саве Савановића изграђен је по свим правилима митологије. Његов физички изглед такође одговара народном веровању. Мотив вампира среће се и у приповеци „Махараца“ Лазе Костића, где аутор допушта уплив готик елемената.

Драгутин Илић 1892. године у приповеци „Игуманова сен“ примењује нови аспект вампира, осликавајући га и као манифестацију човековог унутрашњег живота. То отвара велике могућности у третирању концепта вампира као манифестације човекове мрачне, демонске стране и управо ће вампир у овом контексту бити инспирација за српску књижевност XX века.⁸

⁶ Европа је још од раније била опседнута мотивом натприродног, но чини се да је мотив вампира сакупио у себи све елементе фасцинације и узбуђења пријемчивих за европско друштво XVIII и XIX века.

⁷ Ранко Мунитић, *Чудовишта која смо волели* (Горњи Милановац: Дечје новине, 1990), 363.

⁸ Радин, *Мотив вампира у миту и књижевности*, 67, 98, 116.

Дракула и филм

Година 1897. доноси уплив једне друге легенде у вампирски поджанр. Стокеров (Abraham Stoker) „Дракула“ (Dracula) оставиће највише утицаја на касније покултурне представе мотива и чини се, скренути пажњу публике на митове и историју Балканског полуострва. Ту ојачава представа елегантног и углађеног демона са јаким сексуалним конотацијама, која ће још више заживети уласком у филмску индустрију XX века. У преношењу на филмско платно, вампир је прешао пут од чудовишта у филму „Носферату“ Ф.В. Мурнауа (F. V. Murnau), преко познатих интерпретација Беле Лугосија (Béla Lugosi) у виду грофа вампира или урбаног вампира, до еротских поимања у лику Кристофера Лија (Christopher Lee). Но, вампирски поджанр временом је постао изузетно популаран и подложен свакојаким интерпретацијама. Често је бивао банализован, комбинован са другим демонским бићима, доживео је и пародирање, али, што је можда још битније, извојевао је својеврсну победу, где је од почетног негативног аспекта постао циљ идентификације или морални победник против друштва.

Домаћи хорор

У кинематографији бивше Југославије баратање основним, фолклорним митом било је пријемчивије, ближе, а самим тим и чешће због јаког присуства и актуелности наслеђа. За први „прави“ југословенски хорор сматра се „Лептирица“ Ђорђа Кадијевића из 1973. године, по приповеци Милована Глишића, те није ни чудно што се за први вампирски филм пронашла инспирација управо у делу овог писца. Љубавна прича је опет уско повезана са мотивом вампира – мртва драга која постаје вампирица. Такође је важан филм истог аутора „Свето место“, који на примеру женског принципа приказује транзицију од руралног до урбаног вампира, имајући у себи оба ова примера у виду два лика. Тиме су у једном делу помирене две слике, мит и неомит.

Пут вампира

Пут који је мит о вампиру прешао од јужнословенског веровања, усклађеног са тадашњим временом и местом, са тадашњим страховима и као метафора непожељног понашања, завршио се и укоренио у представи и концепту урбаног демона. Јер, Европи XVIII и XX века није био потребан повампирени сељак који дави стоку, већ мрачна фигура узбудљива у својој сексуалности. У било којој варијанти вампир је био одметник од друштва и у сваком случају опасан по њега.

Пређени пут са завршном тачком посматрања у уметности стрипа, на примеру „Дилан Дога“, показује нам докле се дошло у третирању културне баштине, како је нематеријалност мита добила представе, на који начин се одвијала метаморфоза, и како су основне митеме протумачене и примењене на захтеве актуелног медија.

Вампир у Дилан Догу

Приказ двоброја

У две повезане епизоде „Ноћни лов“⁹ (Notti di Caccia) и „Знак вампира“ (Il Marcio del Vampiro) сценаристе Руђуа (Pasquale Ruju) а цртача Николе Марија (Nicolo Mari), започиње прича о групи вампира предвођених својим вођом и брату и сестри који их траже по свету због освете. Вампири су једне ноћи предвођени Лијамом Јаргом (Liam Yargo) напали једно имање у Аустралији и побили све укућане оставивши у животу само девојку Твајлајт (Twilight) и њеног брата Рециналда (Reginald) који тада није био на имању.

Почев од тада, ово двоје прате вођу Јарга по свету, притом наилазећи на мање битне вампире које убијају специјалним начинима. У ноћи напада Јарго је остварио необичну везу са Твајлајт, која је тада ослепела. Противши Јарга, двоје Аустралијанаца стижу у Лондон и обраћају се за помоћ Дилану Догу. Он је на почетку скептичан, али ипак прихвата случај.

Кроз ову обимну причу протичу многи ликови, смењују се заплети, али се јасно издвајају основне митеме овог дуговечног мита. Ликови су јасно изграђени и лако их је дешифровати и у њима тражити одлике како самог вампира тако и типова који су са њим повезани: убица вампира-ловац, у јужнословенском наслеђу *вампировић*, особа у уској вези са самим вампиром, носилац сексуалног аспекта као и жртва кроз примере система убијања и одбране од вампира.

Ловац-Рециналд

Рециналд је вођен осветом проучио стара веровања – народна, како се у стрипу и каже. Опремљен је пушком са специјалним мецима, зна да се вампири уништавају сунчевом светлошћу и коцем, што се јасно поклапа са системима убијања из јужнословенског веровања. Међутим, он не лови по дневној светлости и не раскопава гробове, већ током њиховог деловања. Овде видимо и негирање хришћанских уплива у концепт

⁹ Pasquale Ruju, „Noćni lov“, *Dilan Dog br. 100* (Zagreb: Ludens, 2008).

вампира. Ловац, наиме, не верује у моћ крста над демонима, што је, чини се, особено за овај случај. Чињеница је да се системи одбране од вампира нису претерано мењали од изворних идеја и да је јужнословенско наслеђе махом остало очувано.

Вампировић-Твајлајт

Твајлајт је од ноћи напада повезана са Јаргом на начин који се открива на крају епизоде. Она је способна да чује његове мисли и тако помаже брату у освети. Иако не можемо говорити о родитељској вези коју јужнословенски вампировић има са вампиром, овде је остварен онај други аспект везе, такође у домаћем наслеђу. Појединци, необични и на неки начин посебни, предодређени су да препознају и упуте на вампире. Твајлајт, у сваком случају посебна, издвојена слепилом као дефектом који би се сматрао одликом вампировића, у константној је вези са вођом вампира и способна је да прати његово кретање.

Сексуалност вампира – Манила

И пре вампирења Манила се бавила послом уско повезаним са сексом. Као стриптизета, још као људско биће својим понашањем изазивала је сексуану жељу, а када се повампирила своју прву жртву управо је тако намамила. У јужнословенском наслеђу сексуалност вампира је важан елемент; тачније, он датира још од основног концепта хтонских бића и демона уопште. У народном животу верује се да је овај аспект служио као регулатива аберантног понашања (укључујући и сексуално), поготово ако говоримо о случају вампирица.¹⁰

У понашању вампирица приметно је мучење жртве јахањем, но, верујем да се кроз европску генезу мита, ова буквална референца на полни однос ублажила еротским завођењем. У сексуалности Маниле и огледала Ероса и Танатоса у њој, митско наслеђе о сексуалности вампира померило се онолико колико су се помериле саме представе о сексу генерално. Ако је у домаћем наслеђу то била промискуитетна сељанка, нешто што ће касније у књижевности постати *вамп* жена, у стрипу „Дилан Дог“ јасна је референца на еротску и сексуалност једне стриптизете. Још једном је свако време и култура пронашла тип који јој највише одговара и који се лако примењује на стање у друштву.

¹⁰ Радуловић, „Вампир: осујећени митски предак и симбол осујећеног мушког сексуалног потенцијала“, 182-202.

Жртве

Још на почетку двоброја описује се начин на који су умрли укућани са имања. Њима је исисана крв из целог тела. Жртва се у даљој разради убија опште познатим уједом за врат, међутим постављају се извесна правила: мали угриз није довољан за вампирење, а други вампир се ствара тако што се уједима размени крв. У јужнословенској митологији заразни вампиризам могућ је такође контактом са вампирском крвљу али најчешће када она падне на човека приликом егзекуције демона. У стрипу присутни елементи третирања жртава ипак су најближи модификацијма каснијих епоха, поготово елемената преузетих из кинематографије.

Вампир Јарго

У одликама главног вампира Јарга видимо најкласичнији пример онога што смо назвали гроф-вампир. Како сазнајемо, он је живео од краја XVIII до почетка XIX века, што га уско повезује са експлозијом готик жанра, те су и његове карактеристике сходне тој епохи. Физички изглед задржава мешавину привлачности и опасности, обучен је по ондашњој моди. За детињства живео је у подруму породичне куће, што јасно упућује на хтонски елемент. Способан је да путем хипнозе сазива вампирске састанке, могућност на коју наилазимо, али ретко, у јужнословенској митологији. Његове основне карактеристике су ипак општа места: пијење крви, начини напада, могућност уништења, неотпорност на сунчеву светлост.

Како се сценариста овог броја потрудио да нам ближе објасни неке од вампирских одлика, најчешће кроз дијалог Дилана и Рециналда, наилазимо на даља објашњења Јаргових особина: „Посједује моћ преобразбе... видео сам га како се претвара у маглу, у дивље звјери, у целу хрпу малих жохара...“¹¹. То је управо оно што срећемо у јужнословенском наслеђу – могућност промене облика, провлачења кроз најмање отворе, честа повезаност са вуком или другим хтонским животињама.

Даље, на примеру односа Јарга и Твајлајт, вампира и вампировића, осликава се већ поменути случај двадесетовековне ревалоризације демона, изгнаника из друштва, несхваћеног, одбаченог, показује се његова друга страна и тиме се изазива осећај сажаљења.

Тако је Јарго најкомплекснија личност ове приче са више слојева тумачења. Његове опште карактеристике вуку корене од основног мита, изглед му је кодиран захтевима готик жанра, док је сам осећај који ствара продукт метафоричног схватања принципа вампира карактеристичан за идеје XX века.

¹¹ Pasquale Rujū, „*Znak vampira*,“ *Dilan Dog br. 101* (Zagreb: Ludens, 2008), 3.

Прелаз од мита ка неомиту

Ликови овог двоброја сумирају у себи вишевековну генезу мита о вампиру. Са базом у основи смисла овог специфичног демона, типа његове жртве, система одбране и уништења, ове представе сажеле су у себи наслеђе о натприродном које је за време свог трајања неумитно било подложно променама и модификацијама. Ловац на вампира је прешао са масе угрожених на појединца осветника који проучава народна веровања и осавременује своје оружје. Детектор демона опет остаје особа специфичних особина и моћи уско повезана са демоном. Веза сексуалности са идејом вамира, присутна још у основном миту, све више се истиче кроз касније митске конструкције. Чини се да је, поред свих пратећих ликова, сам вампир био најподложнији променама и, бар у овом специфичном делу, на примеру њега видимо највише тековина протеклих епоха и културних милеа.

Како је искоришћено наслеђе нематеријалне баштине

Бавећи се овом тематиком сценариста двоброја сажео је у ликовима вековно наслеђе о натприродном. Готово да је испратио његову генезу, посебно кроз оне епохе које су од круцијалног значаја за овај концепт. Не обазирјући се на архетипске демоне-крвопије на које наилазимо у разним древним културама, већ почевши од јужнословенског наслеђа, у епизодама можемо препознати основне карактеристике мита.

Како је сам мит био подложен неомитским конструкцијама тако се и дошло до овог специфичног случаја вампира и њему пратећих ликова, те у њему трагајући наилазимо на упливе и готик жанра, елементе првих филмских остварења на ову тему, пут поимања сексуалности до данас као и двадесетовековну ревалоризацију демонског питања: ко је уствари жртва?

Везе са јужнословенском митологијом

Знајући јужнословенска веровања у вампире, понашање и деловања проистекла из тога, свесни смо да је ово наслеђе прешло велики пут кроз време и места. Кроз различите уметности и медије, мотив и наслеђе вампира се умногоме променило. Одузимало се сувишно, додавали су се елементи који боље кореспондирају са актуелном културом. У самом медију стрипа, условљеном сажетим и концизним ликовним и текстуалним изражавањем, задржане су основне митеме, а упливе сваке друге епохе не можемо и не смео занемарити. Управо се у епизоди изашлој

почетком XXI века на изузетан начин сажело наслеђе људском митског мишљења и деловања на ову тему.

Светско културно наслеђе кроз склавијево тумачење Фројда

Како вампири нису једина чудовишта која се појављују у серијалу, морамо се осврнути и на митска бића других култура. Ако је вампир јужнословенски, култ вука нпр. европски генерално, шта је са свим зомбијима у серијалу, или вештицама карактеристичним за многа друштва, духовима које опет налазимо у културном наслеђу многих народа? Да бисмо ово растумачили, морамо анализирати креативни космос аутора лика и стрипа. За Тицијана Склавија испредају се многе приче, готово легенде.

Фанови „Дилан Дога“ његову личност уздигли су до самог мита. Када год је писао сценарио, користио је нешто од општих места психологије преводећи их често кроз своја лична тумачења. Често се у његовим сценаријима сусрећемо са Кафкиним наслеђем или, још чешће, Фројдовом теоријом Ега, Суперјега и Ида. Ту је Склави махом целокупно наслеђе о натприродном повезао управо са Идом и протумачио га као део човека. То одговара и поменом схватању чудовишта као метафоре људске злобе. Коју год да улогу сва та натприродна бића у „Дилан Догу“ играју, она су догле дошла преузимањем неког од светских културних наслеђа, модификовањем и њиховом применом до приказа у овом стрипу.

Могуће је да су читаоци препознали домаће наслеђе у стрипу и да је то купило њихову наклоност, међутим богато искоришћавање светског наслеђа натприродног сигурно се учинило довољно интересантим и задобило пажњу коју заслужује.

Завршна разматрања

Механизми наслеђивања и манипулације

У третирању светске нематеријалне баштине, мита и легенде, сценаристи и креатори датог стрипа, а због самог концепта истога, узели су на себе веома захтеван задатак. Тачно преношење оригиналног мита, преузетог из наслеђа појединих народа није било могуће из разлога његове све веће компликованости услед година манипулације истим. Избачени су непотребни елементи, митеме које више нису потребне или одговарајуће како самој причи тако и актуелној публици. Неки оригинални елементи наслеђеног били су сувишни, а неки везани искључиво за поднебље у коме су настали. Тиме видимо да је нематеријална башти-

на искоришћена на један спорадичан и произвољан начин. Далеко да то упућује на неозбиљност медија, већ једноставно на приоритете чиниоца целокупног дела.

Баштина је овде схваћена као један од придружених елемената, поред инсистирања на самој личности јунака. Ипак, начин на који се баштина користи у овом стрипу је маштовит, подложен разним актуелностима стога и различитим тумачењима. Свесно или несвесно, елементи натприродног у стрипу, услед манипулације са светском културном баштином, пружају читаоцима читав космос различитих легенди, различитих култура, које су на специфичан начин сажеле у себи и актуелно време и у одређеном смислу глобалну културу, користећи те елементе као средства у питањима о добру и злу, о животу и смрти, о проблемима данашњег друштва.

Баштина у производу

Иако је наглашено да је културно наслеђе у овом стрипу пратећи елемент, то је управо елемент који овај стрип чини посебним и одваја га од свакидашње тематике – стрип је ипак производ који би требало продати. Производ на коме ради више аутора, који се на одређено тржиште пласира и у чијем је интересу да одзив тржишта буде што већи. Тиме је он свакако део културне индустрије и настоји да концептом и садржајем буде што пријемчивији, занимљивији те и коришћенији. Отуд и коришћење културне баштине натприродног која се кроз године експлоатације испоставила као изузетно исплатива, поготово у индустрији филма или у овом случају стрипа. Самим тим не сме се занемарити едукативни аспект стрипа, кроз који је баштина читаоцима понуђена на упознавање и даље могућности третирања, као и на могућности одговора на захтеве данашњег друштва.

Популарност у СФРЈ, одавде па назад

Иако смо утврдили да је порекло наслеђа које је коришћено древно, да је често присвајано са различитих страна и модификовано, да не може директно служити као услов препознавања и идентификовања са домаћим, необична популарност „Дилан Дога“ на овим просторима не може се оспорити. Културна клима 80-тих година у СФРЈ развила је укус за хорор жанр, а то је време када овај стрип почиње да излази. Његово лако набављање, приступачна цена, спој визуелног и литерарног такође је освојило публику.

Питање је да ли је у стрипу публика препознала, поред толиких упутива, оригиналног јужнословенског вампира. Може се претпоставити да је у народу и култури остала извесна пријемчивост за овакве садржаје, те се стога развила заинтересованост за културно наслеђе коришћено у „Дилан Дог“, било оно препознато или не. Ипак, оно је тада дошло у климу која му је поговорила и одговорило на потребе тадашњег друштва. Близина Италије, потреба за овим жанром, спој сексуалности и хорора карактеристичан за 80-те године такође су утицале на популарност овог стрипа.

Једино што се по питању наслеђа и његовог прихватања може претпоставити је управо та пријемчивост за митолошка зла бића, митове који се и данас могу срести у појединим деловима ових простора: наученост или макар срастање с „бапским причама“, амајлијама које се неретко носе, или венцима белог лука у кући. Намеће се да је више фактора утицало на велику заинтересованост за садржај „Дилан Дог“ – наученост и погодно културно наслеђе и садржаји који са датим наслеђем манипулишу.

Но, премда је хорор жанр постао запостављен на овим просторима, митска бића замењена неким далеко реалнијим чудовиштима, „Дилан Дог“ и његови сценаристи и даље неуморно сакупљају елементе нематеријалне баштине натприродног, модификују, мењају, играју се иконографијом те је пласирају, а чини се да је после вишегодишњег прекида поновног издавања „Дилан Дог“ још једном пронашао активну публику на овим просторима.

Литература и извори:

Ђорђевић, Тихомир. „Вампир и друга бића у нашем народном веровању и предању.“ у: *Српски етнографски зборник, књига LXVI*. Београд, 1953.

Ковачевић, Иван. *Мит и уметност*. Београд: Српски генеалошки центар, 2006.

Мунитић, Ранко. *Чудовишта која смо волели*. Горњи Милановац: Дечје новине, 1990.

Радин, Ана. *Мотив вампира у миту и књижевности*. Београд: Просвета, 1996.

Радловић, Лидија. „Вампир: осујећени митски предак и симбол осујећеног мушког сексуалног потенцијала.“ у: *Етноантрополошки проблеми 1*, 182-202. Београд, 2006.

Ruji, Pasquale. „*Noćni lov*“, *Dilan Dog br. 100*. Zagreb: Ludens, 2008.

Ruji, Pasquale. „*Znak vampira*,“ *Dilan Dog br. 101*. Zagreb: Ludens, 2008.

Summary

Iva Mulić

Heritage of supernatural in comic book „Dylan Dog“

Key words: *intangible cultural heritage, comic book, „Dylan Dog“, myth, neo myth, vampire, recognized heritage*

„Dylan Dog“ is an Italian comic book created in 1986 by Tiziano Sclavi. The center of the story is a strange private investigator, with dark past, blurry childhood and depressed moods. However he is not an ordinary detective. His fields of investigation are supernatural beings and phenomena. During his carrier, Dylan Dog fought with vampires, werewolves, witches, zombies and other monsters. All of these creatures are relicts of world cultural heritage that had been modified and changed through long-lasting exploitation via arts, media and history. On the other hand, it's common knowledge that Dylan Dog was extremely popular in the countries of former Yugoslavia, which could be a consequence of recognized cultural heritage. The vampires, for example, are original South Slavic legend, introduced to Europe and America, where this myth gain a great popularity and started existing independently with inevitable changes and modifications. According to the genesis of Vampire motif, it has emerged on territory of former Yugoslavia, as a demonic dark creature who drinks blood and kills villagers. As always, without an exception, such a creature was evil. He's an immortal soul, living in a body which the Devil himself fills up with an evil spirit. Vampires also have a strong connection to sex. This legend primary originated from Slavic countries, spread through Europe, and finally found a good basis in literature of Gothic genre. From then on, this motif kept on living, becoming well known, especially after Bram Stoker's *Dracula*. We shouldn't neglect an impact of a movie industry, which did the final act on popularity of a Vampire. In a „Dylan Dog“ comic book, in one special episode, we can find the main actors of a vampire story: the killer of a demon, his metaphorical child, vampires (sexual aspect of demon), and Vampire itself, mostly similar to art media nowadays and to original South Slavic legend. Probably most people who red „Dylan Dog“ had not been aware of domestic legend, but I believe that there was some kind of rooted tendency for horror genre, and this particular being in regional culture, that has persisted until now.